

O'YINLAR ORQALI MOLIVAVIY BILIMLARNI O'RGATISHGA OID FINLANDIYA TAJRIBASI

Ahmadjonov Abdulloh Ahadjon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

ORCID: 0000-0001-8368-1435

akhmdjonovabdullokh@gmail.com

PhD Shamansurova Zilola Abduvahitovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

z.shamansurova@tsue.uz

ORCID: 0009-0009-5152-3518

Annotatsiya. Ushbu maqolada Finlyandiyaning moliyaviy savodxonlik dasturlari tahlil qilinib, ularni O'zbekiston sharoitlariga moslashtirish yo'llari o'rganiladi. Moliyaviy savodxonlik aholining iqtisodiy barqarorligi va farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan holda, tadqiqotda davlat va xususiy sektor hamkorligi, ta'lim muassasalarida maxsus kurslar va malaka oshirishlar tashkil etish, shuningdek, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish zarurligi qayd etilgan. Finlyandiya tajribasi asosida ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar O'zbekiston maktab ta'limi tizimida moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan amaliy dasturlarni shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Finlandiya ta'lim tizimi, moliyaviy savodxonlik, moliyaviy savodxonlik markazi, maktab ta'limi, iqtisodiy fanlar, moliyaviy bilimlar.

ОПЫТ ФИНЛЯНДИИ В ОБУЧЕНИИ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ ЧЕРЕЗ ИГРЫ

Ахмаджонов Абдуллох Ахаджонович

Ташкентский государственный экономический университет

PhD Шамансурова Зилола Абдувахитовна

Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В данной статье анализируются программы финансовой грамотности Финляндии и рассматриваются пути их адаптации к условиям Узбекистана. Подчеркивая, что финансовая грамотность положительно влияет на экономическую стабильность и благосостояние населения, в исследовании отмечается необходимость сотрудничества государственного и частного сектора, организации специальных курсов и обучения в образовательных учреждениях, а также использования современных технологии. Предложения и рекомендации, разработанные на основе опыта Финляндии, имеют большое значение при формировании практических программ, направленных на повышение финансовой грамотности в системе школьного образования Узбекистана.

Ключевые слова: система образования Финляндии, финансовая грамотность, центр финансовой грамотности, школьное образование, экономические науки, финансовые знания.

FINLAND'S EXPERIENCE IN TEACHING FINANCIAL LITERACY THROUGH GAMES

Akhmadjonov Abdullokh

Tashkent State University of Economics

PhD Shamansurova Zilola Abduvahitovna

Tashkent State University of Economics

Abstract. *This article analyzes financial literacy programs in Finland and examines ways to adapt them to the conditions of Uzbekistan. Emphasizing that financial literacy has a positive impact on economic stability and well-being of the population, the study notes the need for cooperation between the public and private sectors, the organization of special courses and training in educational institutions, as well as the use of modern technology. Suggestions and recommendations developed on the basis of the Finnish experience are of great importance in the formation of practical programs aimed at improving financial literacy in the school system of Uzbekistan.*

Keywords: *education system of Finland, financial literacy, financial literacy center, school education, economic sciences, financial knowledge.*

Kirish.

Moliyaviy savodxonlik ta'limning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'plab rivojlangan va kuchli rivojlanayotgan davlatlarning maktab ta'lim dasturlariga kiritilgan. Ko'plab mamlakatlarda kredit resurslarining past foizli bo'lishi uy xo'jaliklarini ko'proq qarz olishga rag'batlantirmoqda. Natijada uy xo'jaliklarining qarz yuki global masshtabda yildan-yilga oshib bormoqda. Shu sababli bugungi kunda yoshlarga maktab davrlaridan moliyaviy bilimlarni berish orqali o'zlarining shaxsiy budjetlarini boshqarishni o'rgatish, investitsiya, sug'urta va boshqa moliyaviy instrumentlar haqida boshlang'ich tushunchalar berish kelajakda yoshlarni moliyaviy barqarorlik va farovonlikka erishishning asosiy vositasi sifatida ko'rilmogda. Bu borada ulkan tarixiy tajribaga ega bo'lgan Finlandiya davlatlatining pedagogik tajribasi bilan yaqindan tanishib chiqamiz. Finlandiya barchamizga ma'lumki, maktab ta'limi bo'yicha so'ngi bir necha o'n yilliklar davomida dunyoda top 5 mamlakatlari qatoridan tushmay kelmoqda. Finlandiya ta'lim tizimining asosiy maqsadi faqat yuqori natijalarga erishish emas, balki barcha o'quvchilarga teng imkoniyatlar berishdir. Boshlang'ich ta'limda ta'lim jarayoni yuqori malakali pedagoglar tajribaga, ijodiylik va ijtimoiy aloqaga asoslangan turli xil o'yinlar asosida tashkillashtiriladi. Undan tashqari, o'quvchilarni olayotgan bilimlarini baholash uchun muntazam ravishda davlat darajasida tadqiqotlar olib boriladi. Tadqiqot natijalari asosida pedagogik jarayonlarni samarali tashkillashtirish uchun yangi yondashuvlar ishlab chiqiladi. Aynan Finlandiya ta'lim tajribasini o'rganish eng samarali deb hisoblangan ta'lim usullarni o'zlashtirishga imkon beradi.

Adabiyotlar sharhi.

Moliyaviy savodxonlik hozirgi kunda global iqtisodiy barqarorlik va farovonlikka erishishda muhim omil bo'lib qolmoqda. Bu bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Kalmi va Ruuskanenning "Moliyaviy savodxonlik va pensiya rejalashtirishning o'zaro bog'liqligi, shaxsiy moliyaviy qarorlarning ta'sirini o'rganish" tadqiqotlarida moliyaviy savodxonlik pensiya jamg'armalari rejalashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi va bu yoshlar o'rtasida bu ko'nikmalar sust ekanligini hamda buni oldini olish bo'yicha choralar ko'rish kerakligi yoritilgan (Cambridge, 2015).

Vaahtoniemi va boshqalar “Big Three” savollaridan foydalanib moliyaviy savodxonlikni aniqlash va uni yoshlar o’rtasida baholash bo’yicha o’zlarining tadqiqotlarini olib borishgan (Bankoffinland.fi, 2023).

Finlandiya banki tomonidan “Milliy strategiyani ishlab chiqish, moliyaviy savodxonlikni aholi o’rtasida targ’ib qilish” loyihasida aholi o’rtasida, ayniqsa quyi qatlamdagi aholiga keng yoyish orqali moliyaviy opertasiyalarni va pu oqimlari harakatini yanada oshirish orqali iqtisodiyotni yanada riovjlantirishga qaratilgandir (World Bank, 2014).

O’zbekistonda moliyaviy savodxonlikning hozirgi holati, mavjud muammolar va imkoniyatlar tahlili davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish zarurligini ko’rsatadi. O’zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya Vazirligi va O’zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan taqdim etilgan hisobotlar aholining moliyaviy bilim darajasini oshirish uchun amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar haqida ma’lumot beradi. World Bank (2014) tomonidan o’tkazilgan tadqiqotlar esa O’zbekistonda moliyaviy ko’nikmalarni oshirish uchun taklif qilingan strategiyalarni batafsil bayon etgan

Moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun samarali strategiyalar va yondashuvlar tahlili davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirishni, zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni va interaktiv usullarni tatbiq etishni o’z ichiga oladi. Lusardi va boshqalar (2017) tadqiqotlarida moliyaviy bilimlarning ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlikka qarshi kurashdagi o’rni ko’rsatilgan bo’lib, ushbu bilimlarni oshirish orqali iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish mumkinligi ta’kidlangan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotimiz maktab o’quvchilarini turli o’yinlar orqali moliyaviy bilimlarni o’rgatish orqali moliyaviy savodxonligini oshirish bo’yicha ilg’or xorij tajribalari o’rganamiz. Bu borada ulkan tarixiy tajribaga ega bo’lgan Finlandiya davlatining pedagogik tajribalari bilan yaqindan tanishib chiqamiz.

Maktab o’quvchilari doirasida moliyaviy savodxonlik ta’limini berishda Finlandiya ta’lim tajribasini o’rganish uchun bir qancha sabablar mavjud. Finlandiya ta’lim tizimining asosiy vazifasi asosan keng jamoatchilik orasida moliyaviy savodxonlikni oshirish bilan birga, moliyaviy savodxonlik bo’yicha milliy strategiyani ishlab chiqish va uni amaliyotga integratsiya qilishdan iborat hisoblanadi. Bundan tashqari Finlandiya ta’lim tizimi dunyoda yetakchilaridan biriligi ham ma’lum ma’noda bu mamlakatdagi ta’limga tizimida ham bevosita moliyaviy savodxonlikni o’qitish tajribasi yuqoriligini bilish mumkindir. O’quvchilarni yoshiga, bilim darajasiga, maktabdagi moddiy texnik bazaga va mavzuga qarab o’qituvchilar tomonidan o’yinlar tanlanishi mumkin. Albatta, bu O’zbekiston maktablarida boshlang’ich va o’rta sinflarda ta’lim olayotgan o’quvchilarga moliyaviy ta’lim berish jarayonini osonlashtirish va tezlashtirish uchun xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tadqiqot davomida erishilgan natijalar shuni ko’rsatadiki, O’zbekiston maktablarida moliyaviy savodxonlik ta’limini berishda ilg’or xorijiy mamlakatlar tajribasini o’rganish va mos deb hisoblanganlarini maktab ta’limiga joriy qilish juda muhim. Shuningdek, bu jarayon ta’lim usullarini aniqlash va vaqt hamda resurslarni tejashga yordam beradi. Maktablarda moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun maxsus kurslar va treninglar tashkil etish zarur. Bu kurslar turli yoshdagi o’quvchilar uchun moslashtirilgan bo’lishi kerak. Bundan tashqari, moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish zarur. Bu jarayon zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullarni tatbiq etishni o’z ichiga olishi zarur.

Finlandiyada maktab bosqichida tahsil olayotgan o’quvchilarni moliyaviy savodxonlik bo’yicha bilimlarini oshirishda keng ko’lamli harakatlar amalga oshirib kelinmoqda. Buning asosiy sababi aholi orasida moliyaviy savodxonlikni oshirish orqali mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga erishishdan iborat. Bu maqsad sari Finlandiya hukumati aynan mamlakatda

iqtisodiy komplekslarga mas'ul tashkilotlar qoshida alohida moliyaviy savodxonlikni oshirish markazlarini ochgan. Finlandiya Banki qoshida maxsus markaz ochilgan. Markazni asosiy vazifasi asosan keng jamoatchilik orasida moliyaviy savodxonlikni oshirish bilan birga, moliyaviy savodxonlik bo'yicha milliy strategiyani ishlab chiqish va uni amaliyotga integratsiya qilishdan iborat hisoblanadi. Bu markazni oldiga qo'yilgan asosiy vazifa 2030-yilga kelib Finlandiya dunyodagi eng yaxshi moliyaviy savodxonlikka ega bo'lgan davlat bo'lishi uchun ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlikni o'quvchilar orasida kengroq yoyishdan iborat hisoblanadi. Buning uchun bugungi kunda har bir bosqichdagi o'quvchilarini dars mashg'ulotlariga muayyan moliyaviy o'yinlarni joriy qilib kelinmoqda. Aynan shu markaz Finlandiya ta'limida moliyaviy bilimlarni egallash uchun metodik asos yaratish hamda fuqarolar o'rtasida ham keng yoyishga ham xizmat qilib kelmoqda. Finlandiyada ta'lim uchun javobgar bo'lgan Finlandiya ta'lim va madaniyat vazirligi (Ministry of education and culture) ham rasmiy web-saytida moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish uchun maxsus loyihalar ishlab chiqqan, bu ham bevosita Finlandiya maktablarida moliyaviy savodxonlikni rivojlantirishda yordam bermoqda (Opetus- ja kulttuuriministeriö, n.d.).

Finlandiya maktablaridagi ta'lim tizimini ko'plab mamlakatlar o'zlari uchun na'muna sifatida olayotganlari ham Finlandiyada maktab ta'limi har taraflama yuksalyotganligidan dalolat bermoqda. Aynan Finlandiya maktablaridagi ta'limni o'ziga xos jihatlari shundaki, maktablardagi har bir sinf o'quvchilarning sinflari, yoshlari, o'rgatilayotgan fanlardan kelib chiqib, o'quvchilarda moliyaviy savodxonlikni oshirishga doir "Moliyaviy savodxonlik markazi" tomonidan mexanizm ishlab chiqilgan. Bu mexanizmlar aynan markaz tomonidan maktablarda o'quv dasturlarni aynan moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha xalqaro ekspertlar va mutaxassislar tomonidan berilgan tavsiyalardan kelib chiqqan holda ishlab chiqilgan.

Shunga alohida e'tibor berish kerakki, Finlandiyada moliyaviy savodxonlik alohida fan sifatida o'rgatilmaydi, balki ma'lum Finlandiya ta'lim tizimiga xos bo'lgan "Iqtisodiy bilimlar" modulining bir qismi sifatida o'rgatiladi. O'quv dasturlarda aniq va ijtimoiy fanlar kesimida, fanlardagi mavzulardan kelib chiqqan holda, mavzu doirasida moliyaviy savodxonlik o'quvchilarga o'rgatiladi. O'quvchilarning yoshi hamda qaysi sinf bosqichida o'qiyotganligidan kelib chiqqan holda pul operatsiyalarini harakatini boshqarish, foiz stavkalar, investitsiya, kreditlar, soliq tizimi, iqtisodiyot kabi tushunchalar va bu tushunchalar mazmunini amaliyot bilan bog'lagan holda moliyaviy matematik misollar orqali yanada chuqurroq o'quvchilarga o'rgatilib kelinmoqda. Markaz tomonidan tavsiya qilingan metodologik mexanizmlarni eng katta foydasi chunki, moliyaviy bilimlarni iqtisodiy, matematik fanlardagi mavzular bilan integratsiya qilib o'quvchilarga yetkazishda har turdagi moliyaviy o'yinlardan keng foydalanib kelishmoqda. Bu o'yinlar orqali dars mashg'ulotlarini olib borish o'quvchilarga oldindan to'g'ri qarorlar qabul qilish hamda bu pul mablag'larni to'g'ri boshqarish bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilishda juda samarali foyda keltiradi. Bunday moliyaviy o'yinlarni dars mashg'ulotlaridan tashqari vaqtlarda ham o'ynash uchun alohida maktablar qoshida maxsus kurslar tashkil qilingan bo'lib, ular ham o'quvchilarda moliyaviy savodxonlikni shakllantirishda juda samarali yordam berib kelmoqda. Moliyaviy savodxonlik markazi tomonidan ishlab chiqilgan mexanizm faqat o'quvchilar maktab tomonidan berilayotgan bilimlar va fan mavzulari bilan cheklanib qolmasligi ta'minlangan.

Bu platforma Finlandiya Banki tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib 2018-yilda ishga tushirilgan. Bundan asosiy maqsad esa oldingi bobda takidlaganimizdek Finlandiyani 2030-yilga borib aholisini moliyaviy savodxonlik bo'yicha birinchi o'ringa olib chiqishdir. Platforma orqali istalgan Finlandiya ta'lim sohasi vakili ya'ni pedagog hodim ro'yxatdan o'tish orqali yuqoridagi modul asosida o'tilayotgan darsidagi mavzusidan kelib chiqqan holda mashg'ulotlar davomida foydalanish imkoniga ega bo'ladi. Rasmga e'tibor bersak platformada 4 xil yana alohida ikonka mavjud. 1) Moliyaviy savodxonlik, 2) O'qituvchilar uchun, 3) Moliyaviy savodxonlikga xos bo'lgan o'yinlar, 4) Glossariy.

1-rasm. Moliyaviy savodxonlik bo'yicha alohida Finlandiya banki tomonidan tuzilgan palatorma

Ko'rinib turibdiki bu kabi loyihalar nafaqat ta'lim oluvchi maktab o'quvchilarini moliyaviy savodxonlik bo'yicha bilimlarini oshirishga balki, istalgan inson uchun ham ma'lum bir darajada moliyaviy savodxonlik bo'yicha bilimlarini yanada oshirishga katta turtki bo'lib xizmat qiladi (Pankki, n.d.).

O'quvchilarda yanada ko'proq va keng ko'lamda moliyaviy savodxonlik bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda ishlab chiqarishni jalb qilish va oilaviy muhitni ham hisobga olish muhim omil sifatida qayd etib qo'yilgan. Ya'ni jarayon bo'yicha kichik biznes loyihalar ishlab chiqish va ularni moliyalashtirish bo'yicha eng optimal variantlarni o'ylash, o'quvchilar o'zlarini kundalik xarajatlari to'g'ri boshqarish, moliya muassasalari bilan o'quvchilarni qiziqishlarini hisobga olgan holda seminar-treninglar tashkil etish kabi tushunchalar berib boriladi (Pankki, n.d.).

Finlandiya maktab ta'lim tizimi bugungi kunda dunyoda eng ilg'orlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ko'pgina ta'lim sohasini rivojlantirishga harakat qilayotgan davlatlar borki, aksariyati Finlandiya tajribasidan foydalangan holda o'zlariga integratsiya qilish jarayonini amalga oshirib kelishmoqda. Bunga asosiy sabab Finlandiya maktab ta'limi bo'yicha dunyo reytinglarida yuqori pog'onalarni egallab kelayotganligidir. Xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallashi bir qancha omillarga bog'liqdir (OECD, 2018).

1. Bepul ta'lim. Finlandiyada ta'lim mutlaqo bepul. Bu faqatgina maktab ta'limini emas, balki universitetlarni ham o'z ichiga oladi. Bundan tashqari barcha o'quv materiallar, tushlik va transport xarajatlari ham davlat tomonida to'liq qoplab beriladi.

2. O'qituvchilarni yuqori malakasi. Finlandiyada o'qituvchi bo'lish juda obro'li kasb hisoblanadi. O'qituvchilar kamida magistr darajasiga ega bo'lishlari kerak va ularning ishga kirish jarayoni juda qattiq tanlov asosida o'tadi.

3. Individual yondashuv. Maktab ta'lim tizimida har bir bola individual shaxs sifatida qabul qilinadi va ularga individual e'tibor beriladi. Sinflar kichik bo'ladi, bu esa o'qituvchilarga har bir o'quvchiga alohida e'tibor qaratish imkonini beradi.

4. Amaliy ta'lim va kam uyga vazifa. Finlandiya ta'lim tizimida nazariy bilimlardan ko'ra, amaliy ko'nikmalar va hayotiy tajribalar muhimroq deb hisoblanadi. Uy vazifalari minimal darajada bo'lib, bolalarning bo'sh vaqtlarini o'z qiziqishlari bilan o'tkazishlariga ruxsat beriladi.

Finlandiya ta'lim tizimining bu jihatlari uning xalqaro maydondagi yuqori reytinglariga sabab bo'ladi. Bu tizimning muvaffaqiyati ko'plab boshqa mamlakatlar uchun namuna bo'lib kelayapdi (Kalmi, 2022).

Finlandiya maktablarida moliyaviy savodxonlikni o'quvchilarga o'rgatilishi ta'lim tizimining muhim jihatlaridan biridir. Maktablarda moliyaviy savodxonlik o'quvchilarning kelajakdagi moliyaviy farovonligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar va bilimlarni

rivojlantirishga qaratilgan. Bu mavzular turli fanlar va darslarda integratsiya qilinadi. Bu jarayon uchun alohida Finlandiya Banki tomonidan maxsus strategiya ishlab chiqilgan bo'lib, bu strategiya bo'yicha alohida bank qoshida "Moliyaviy savodxonlik markazi" ochilgan bo'lib, bu markaz maktablarda moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun zamin yaratib kelayapdi.

Moliyaviy savodxonlik markazi Finlandiya Banki huzurida 2022-yil yanvar oyidan faoliyat ko'rsatishni boshladi. Markazni asosiy vazifasi asosan keng jamoatchilik orasida moliyaviy savodxonlikni oshirish bilan birga, moliyaviy savodxonlik bo'yicha milliy strategiyani ishlab chiqish va uni amaliyotga integratsiya qilishdan iborat hisoblanadi. Bu markazni oldiga qo'yilgan asosiy vazifa 2030-yilga kelib Finlandiya dunyodagi eng yaxshi moliyaviy savodxonlikka ega bo'lgan davlat bo'lishi uchun ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlikni o'quvchilar orasida kengroq yoyishdan iborat hisoblanadi. Buning uchun bugungi kunda har bir bosqichdagi o'quvchilarini dars mashg'ulotlariga muayyan moliyaviy o'yinlarni joriy qilib kelinmoqda.

Finlandiya maktab tizimi uchta asosiy bosqichga ajratilgan.

1. Boshlang'ich ta'lim. Bu bosqichida sinf darajalari 1-6 sinflar orasida bo'ladi, yosh oralig'i esa 7-13 yoshni qamrab oladi. Boshlang'ich ta'lim majburiy bo'lib, umumiy bilimlar asosiga ega bo'lishga qaratilgan hisoblanadi. Ushbu bosqichda o'quvchilar yozish, matematika, tabiiy fanlar kabi bir nechta fanlar o'rgatiladi.

2. O'rta ta'lim. Bu bosqichida sinf darajalari 7-9 sinflar orasida bo'ladi, yosh oralig'i esa 14-16 yoshni qamrab oladi. Bu bosqichda o'quvchilarga ko'proq ixtisoslashgan fanlar o'rgatiladi.

3. O'rta maxsus ta'lim. Yosh oralig'i 16-19 yoshni tashkil etadi. Bu bosqich 2 ta qismga bo'linadi.

3.1. Akademik yo'nalishdagi o'rta ta'lim. Universitetga kirishni maqsad qilgan o'quvchilar uchun mo'ljallangan. Bu yerda o'quvchilar umumiy fanlar bo'yicha chuqurroq bilim oladi va yakuniy imtihonlar topshiradilar.

3.2. Kasbiy ta'lim. Ish bozoriga to'g'ridan-to'g'ri kirishni xohlagan o'quvchilar uchun mo'ljallangan. Bu yerda o'quvchilar kasbiy ko'nikmalarni va amaliy tajribani egallaydilar.

Har bir bosqichda o'quvchilarning sinflari, yoshlari, o'rgatilayotgan fanlardan kelib chiqib, o'quvchilarda moliyaviy savodxonlikni oshirishga doir "Moliyaviy savodxonlik markazi" tomonidan mexanizm ishlab chiqilgan. Bu mexanizmlar aynan markaz tomonidan maktablarda o'quv dasturlarni aynan moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha xalqaro ekspertlar va mutahassislar tomonidan berilgan tavsiyalardan kelib chiqan holda ishlab chiqilgan. O'quv dasturlarda aniq va ijtimoiy fanlar kesmida, fanlardagi mavzulardan kelib chiqqan holda, mavzu doirasida moliyaviy savodxonlik o'quvchilarga o'rgatiladi. O'quvchilarning yoshi hamda qaysi sinf bosqichida o'qiyotganligidan kelib chiqqan holda pul operatsiyalarini harakatini boshqarish, foiz stavkalar, investitsiya, kreditlar, soliq tizimi, iqtisodiyot kabi tushunchalar va bu tushunchalar mazmunini amaliyot bilan bog'lagan holda moliyaviy matematik misollar orqali yanada chuqurroq o'quvchilarga o'rgatilib kelinmoqda. Markaz tomonidan tavsiya qilingan metodologik mexanizmlarni eng katta foydasi shunki, moliyaviy bilimlarni iqtisodiy, matematik fanlardagi mavzular bilan integratsiya qilib o'quvchilarga yetkazishda har turdagi moliyaviy o'yinlardan keng foydalanib kelishmoqda. Bu o'yinlar orqali dars mashg'ulotlarini olib borish o'quvchilarga oldindan to'g'ri qarorlar qabul qilish hamda bu pul mablag'larni to'g'ri boshqarish bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilishda juda samarali foyda keltiradi. Bunday moliyaviy o'yinlarni dars mashg'ulotlaridan tashqari vaqtlarda ham o'ynash uchun alohida maktablar qoshida maxsus kurslar tashkil qilingan bo'lib, ular ham o'quvchilarda moliyaviy savodxonlikni shakllantirishda juda samarali yordam berib kelmoqda. Moliyaviy savodxonlik markazi tomonidan ishlab chiqilgan mexanizmida faqat o'quvchilar maktab tomonidan berilayotgan bilimlar va fan mavzulari bilan cheklanib qolmasligi ta'minlangan. O'quvchilarda yanada ko'proq va keng ko'lamda moliyaviy savodxonlik bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda ishlab chiqarishni jalb qilish va oilaviy muhitni ham hisobga olish muhim omil

sifatida qayd etib qo'yilgan. Ya'ni jarayon bo'yicha kichik biznes loyihalar ishlab chiqish va ularni moliyalashtirish bo'yicha eng optimal variantlarni o'ylash, o'quvchilar o'zlarini kundalik xarajatlari to'g'ri boshqarish, moliya muassalari bilan o'quvchilarni qiziqishlarini hisobga olgan holda seminar-treninglar tashkil etish kabi tushunchalar berib boriladi (Pankki, n.d.).

Finlandiya maktablarida moliyaviy savodxonlikni o'rgatishning ushbu usullari o'quvchilarga moliyaviy jihatdan mas'uliyatli va ongli qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi.

Ushbu ilmiy ishni yozish davomida O'zbekistonda moliyaviy savodxonlik ta'limini berish jaroyoni bo'yicha quyidagi asosiy savollar paydo bo'ldi. O'zbekiston sharoitida maktab yoshidanoq moliyaviy savodxonlik ta'limini berishni qanday tashkillantirilsa yuqori samaradorlikka erishish mumkin? Yoshlarni moliyaviy savodxonlik darajasini maktab yoshidan oshirish uchun darslardan bo'sh vaqtlari ularni qanday jalb qilish mumkin? Bu borada xorijiy tajribalardan nimalarni o'rganishimiz zarur? Mazkur tadqiqotni amalga oshirish davomida ushbu savollarga ilmiy asoslangan javoblar shakllantirildi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston maktablarida moliyaviy savodxonlik ta'limini berishda Finlandiya tajribasini o'rganish va O'zbekiston uchun mos deb hisoblanganlarini maktab ta'limiga joriy erish juda muhim. Finlandiya tajribasini o'rganish moliyaviy ta'limni berishning samarali usullarini aniqlashga qaratilgan pedagogik tadqiqotlar uchun sarflanadigan moliyaviy resurslarni va vaqtni tejashga imkon beradi. Allaqachon jahon amaliyotida mavjud bo'lgan amaldagi ta'lim usullar va texnikalarini O'zbekiston ta'lim tizimiga joriy etish kelajak avlodni moliyaviy savodxonlik darajasini oshishiga, pirovardida moliyaviy barqaror va farovon avlodni yetishtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida quyidagi takliflar ishlab chiqildi.

- O'quvchilarga moliyaviy bilimlarni o'rgatishda zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu raqamli moliya ko'nikmalarini o'rgatishni o'z ichiga oladi.

- Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha davlat va xususiy sektorlar hamkorligini kuchaytirish lozim. Moliyaviy institutlar va ta'lim muassasalari hamkorlikda turli tadbirlar va musobaqalar tashkil etishi mumkin.

- Moliyaviy ta'lim resurslarini yaratish zarur. Bu kitoblar, darsliklar, onlayn kurslar va turli o'yinlar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Mazkur tavsiyalar O'zbekiston maktab ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan amaliy dasturlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Finlandiya tajribalari asosida ishlab chiqilgan dasturlar va yondashuvlar yosh avlodning moliyaviy bilim va ko'nikmalarini oshirishda samarali bo'ladi. Bu tavsiyalar asosida ta'lim tizimini isloh qilish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy hissa qo'shadi.

Adabiyotlar/ Jumezamypa/ References:

Bankoffinland.fi. (2023). Home – Bank of Finland's Annual Report 2023. [online] Available at: <https://annualreport.bankoffinland.fi/>.

Cambridge (2015). Home. [online] Cambridge University Press. Available at: <https://www.cambridge.org/>.

Kalmi P. (2022) The effects of game-based financial education: New survey evidence from lower-secondary school students in Finland. *The Journal of Economic Education* Volume 53, Issue 2.

Lusardi, A., Michaud, P. C., & Mitchell, O. S. (2017). Optimal Financial Knowledge and Wealth Inequality. *Journal of Political Economy*.

OECD (2018) OECDning moliyaviy savodxonlik bo'yicha Xalqaro talabalarni baholash dasturida Finlandiya ishtirokchi davlatlar orasida 2-o'rinni egalladi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (n.d.). *The Ministry of Education and Culture, Finland - OKM - Ministry of Education and Culture, Finland.* [online] Available at: <https://okm.fi/en/frontpage>.

Pankki, S. (n.d.). *Etusivu.* [online] Suomen Pankki. Available at: <https://www.suomenpankki.fi/>.

Pankki, S. (n.d.). *Games in financial education.* [online] Suomen Pankki. Available at: <https://www.suomenpankki.fi/en/learn-economy/learn-economy/games-in-financial-education/>.

Pankki, S. (n.d.). *Games in financial education.* [online] Suomen Pankki. Available at: <https://www.suomenpankki.fi/en/learn-economy/learn-economy/games-in-financial-education/>.

World Bank (2014). *Enhancing Financial Capability and Inclusion in Uzbekistan.* World Bank Report.